

NOVOTNÝ, DAVID:
KRÁLOVŠTÍ RYCHTÁŘI
VE VÝCHODOČESKÝCH ZEMĚPANSKÝCH MĚSTECH
V DOBĚ PŘEDBĚLOHORSKÉ.
UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI,
OLMOUC 2012.

Josef Šrámek

Monografie Davida Novotného, zabývající se na příkladu regionu východních Čech urbánními dějinami doby předbělohorské, představuje přepracovanou verzi autorovy dizertační práce. V centru pozornosti autora stojí úřad královských rychtářů, jeho role a význam jak v rámci městské society na straně jedné, tak jako nástroj panovnické politiky vůči městům na straně druhé. Toto téma není v české historiografii raného novověku tématem novým, už před desetiletími se mu dostalo jisté pozornosti ze strany Františka Roubíka. Dosud však dané téma nebylo (i přes nečetné dílčí příspěvky dalších autorů) zcela vyčerpáno, jak David Novotný ukazuje nejen touto monografií, ale také řadou svých průběžných případových studií, z nichž některé se týkají nejen vytyčeného regionu východních Čech, ale i dějin Moravy (viz Západní Morava, 12, 2008; Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských, 16, 2008).

Úřad královských rychtářů recenzovaná publikace sleduje v chronologickém rámci počínaje rokem 1547, kdy byl úřad králem Ferdinandem I. zaveden, až do roku 1619, kdy proběhl pokus institut opět zrušit. David Novotný staví především na pramenech týkajících se východočeských měst Hradce Králové, Jaroměře, Dvora Králové nad Labem, Trutnova, Chrudimi, Vysokého Mýta, Poličky a Nového Bydžova, ve vybraných případech se ovšem v textu zabývá také Mělníkem, Čáslaví, Kouřimí, Kolínem, Českým Brodem či Nymburkem. Autor si je vědom problematičnosti výběru a v první úvodní kapitole ho podrobně vysvětluje v souladu s předestřením svých heuristických, historiografických a metodologických východisek. Úvod také definuje otázky, které si David Novotný uložil zodpovědět. Je to otázka vlivu zkušeností Ferdinanda I. z jiných habsburských zemí na zavedení úřadu královských rychtářů v Českém království, otázka geneze a uplatňování předpisů, které měly upravovat činnost královských rychtářů, a s tím související otázka náplně úřadu královského rychtáře. Novotný také předestírá zájem o historii

rychtářů před nabytím úřadu, okolnosti jejich dosazení do funkce a roli královských rychtářů coby zástupců panovníka v konfliktech uvnitř městských obcí.

Předmět svého bádání Novotný tematizoval ve čtyřech hlavních kapitolách. Kapitola v pořadí druhá je věnována rozboru rychtářských instrukcí jakožto základní normy, které měla úřad královského rychtáře definovat. Na základě minuciózního pramenného rozboru zde autor demonstrovuje rozdíl mezi teorií, resp. dikcí normativního pramene, a všední praxí ve výkonu úřadu. Třetí kapitola se zaměřuje přímo na osobnosti královských rychtářů a jejich osobní historii, jak před nabytím úřadu, tak po jmenování královským rychtářem. David Novotný zde sleduje jednotlivá vlákna vztahů, která se městskou společností raného novověku prolínala, a z nichž se královští rychtáři nemohli vymanit. Kapitola čtvrtá pak nastiňuje proces výběru a podobu jmenování, resp. dosazení, královských rychtářů. Závěrečná pátá kapitola je, dá se říci, nejzajímavější. Autor tu sleduje roli a působení královských rychtářů ve střetech v rámci městské komunity, tj. jejich snahu prosazovat na jedné straně normu instrukcí, na straně druhé vyrovnat se s působením ve službách města, což bylo samo o sobě leckdy v protikladu.

Pracovní styl Davida Novotného se vyznačuje pečlivostí ve vytěžení pramenné základny (jen soupis prostudovaných archivních fondů je téměř ohromující), ve které se sebejistě pohybuje. Nesklouzává však k primitivnímu pozitivismu, kdy by archivní prameny toliko opisoval, ale aktivně s nimi pracuje, zvažuje jejich relevanci, výpovědní hodnotu a nebojí se interpretace. Toto by sice mělo být u odborné historické práce samozřejmostí, avšak lze snést nemálo příkladů opačných a obzvláště bádání na poli správních dějin často trpí sklonem k šablonovitosti, resp. tendencí potvrzovat ideální normu, nikoliv její reálnou aplikaci v každodenní praxi. Druhou oporou, která mimo jiné zabraňuje právě onomu podlehnutí dikci pramenů, je pro Davida Novotného podobně pečlivá heuristika sekundární literatury (jak české, tak i zahraniční, především německé a rakouské) a vědomá srovnávací optika ve vztahu ke studované problematice.

Davidu Novotnému se tak podařilo plasticky nastínit fungování královských rychtářů v předbělohorských Čechách jak v rovině ideálu, tak především v rovině každodenního reálného života. Autor na základě dosažených poznatků konstatoval, že královští rychtáři vždy pocházeli z daného města, povětšinou z horních příček tamního společenství, což vede k dalšímu (samozřejmě vyargumentovanému) poznatku, že v případě konfliktu rychtáři často neváhali upřednostnit zájmy města a komunity před zájmem panovníka a státu. Nelze proto rychtářský úřad interpretovat a priori jako mocen-

ský nástroj, sloužící ke kontrole, ba podmanění měst. David Novotný zdárně navázal na dílo Roubíkovo, které ovšem doplnil, opravil a díky pečlivé, ba vyčerpávající recepci pramenného matérie i úctyhodné obeznámenosti s literaturou zahraniční proveniencie se mu podařilo posunout znalosti o sociálních poměrech v době předbělohorské kvalitativně dál. Díky dobře uchopené komparaci českých poměrů s vývojem v rakouských zemích, v Nizozemí či Španělsku došel David Novotný k závěru, že zkušenost Ferdinanda I. z jiných habsburských zemí neměla na proces prosazování královských rychtářů v Čechách vliv. Vyzdvihnout je třeba také autorův čtivý styl (s ohledem na limity správně-historického tématu), charakteristický jazykovou jistotou a elegancí, což vyvažuje fakt, že kniha neprošla podle údajů v tiráži redakční úpravou.

Recenzi lze uzavřít konstatováním, že pro zájemce nejen o urbánii, ale i obecně sociální, ekonomické i politické dějiny raného novověku bude kniha Davida Novotného možná náročným, nepochybně však inspirativním čtením. Největším problémem, což však nelze připsat autorovi, je bohužel skutečnost, že titul není k dostání v běžné distribuci. Lze jen doufat, že kniha proto nezapadne, neboť obsahově si to s ohledem na svůj potenciál jistě nezaslouží. Bylo by záhodno, aby knihu Davida Novotného v budoucnu následovaly další podobně koncipované studie, které by umožnily podrobnější komparaci zde snesených závěrů v kontextu celého českého království.

Mgr. Josef Šrámek, Ph.D.
Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Opletalova 334
500 01 Hradec Králové
Česká republika
e-mail: j.sramek@muzeumhk.cz